
De la meșteșug la artă. Două obiecte ale breslei turnătorilor de clopote în colecția Muzeului de Istorie Sighișoara

Nicolae TESCALA

Cuvinte cheie: Bresle, turnători de clopote, Sighișoara, secolele XVII-XVIII, muzeologie.

Stichworte: Zunfe, Glockengießer, Schäßburg, 17.-18. Jahrhundert, Museologie.

Sighișoara a fost în Evul Mediu un oraș prin excelență meșteșugăresc, lucru care a determinat apariția și afirmarea breslelor. În jurul acestora se va dezvolta întreaga viață politică, militară, socială, religioasă și culturală a urbei pe parcursul unui orizont cronologic cuprins între secolele XIV și XIX. Ele au fost cele care au făcut istoria orașului, au dat meșteri, magistrați și primari, au construit ziduri și turnuri de apărare și au determinat crearea unei mentalități aparte de tip urban.

La nivelul Transilvaniei primele știri documentate care vorbesc despre existența meșteșugarilor sunt din 1291, când este pomenit dulgherul Iacob din Alba Iulia. Pentru Ungaria anul 1307 este primul când apar primele statute de breaslă la Cașovia, însă în Transilvania primele mențiuni ale existenței breslelor apar în a doua jumătate a secolului al XIII-lea¹.

Secoul al XIV-lea prin anul 1376, aduce menționarea existenței primelor statute de bresle în Ardeal. În acel an se reînnnoiesc statutele din patru orașe transilvane: Sibiu, Orăștie, Sebeș și Sighișoara. Aceste statute pomenesc pentru aceste orașe prezența a 25 de brașe meșteșugărești și a 19 bresle: măcelarii, brutarii, pielearii, tăbăcarii, cizmarii, fierarii, blănarii, cojocarii, mănușarii, cuțitarii, pălărierii, funarii, țesătorii de lână, țesătorii de pânză, dogarii-butnarii, olarii, croitorii și cei care făceau pungi și traiste².

Scaunul sighișorean menționat pentru prima 1349 ocupă locul al șaselea după Sibiu, Miercurea, Sebeș, Orăștie, Nocrich, dar înainte de Cincu și Rupea. La 1376 este al doilea ca importanță în cadrul scaunelor săsești după Sibiu. Importanța sa și dispunerea reședinței la întretăierea drumurilor comerciale face ca Sighișoara să obțină privilegiul de a detine două târguri anuale: unul înainte de Postul Mare și al doilea în dumineca de după Rusalii. Negustorii și meșteșugarii sighișoreni se bucurau de scutiri de vamă având drept de aproviziona orașul cu sare din ținutul secuiesc și dreptul de a-și alege singuri organele de conducere locală.

Importanța comercială și strategică face să devină foarte repede un important centru meșteșugăresc după cum atestă și documentul din 1376. Documentar, cea mai veche breaslă este cea a cizmarilor la 1411, urmată de butnari la 1468, lăcătuși și pintenari la 1488 și rotari la 1490. Până în 1500 avem nouă bresle, în primele decenii ale secolului al XVI-lea se va ajunge la 17 bresle, sighișorenii obținând în 1493 și privilegiul de a ține al treilea târg la sfârșitul lui octombrie³.

Dezvoltarea breslelor va face ca acestea să ajungă în jur de 40 ca număr în secolul al XIX-lea. Concurența acerbă dintre ele va duce la lupte intestine, cum a fost cazul luptei dintre meșterii cizmari din Sighișoara și Saschiz pentru supremație, dar și între tăbăcarii, cizmarii, curelarii, măcelarii și pieptănarii din Sighișoara

1 Ștefan Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania până în sec. al XVI-lea*, Ed. Academiei, București, 1954, pp. 53-55.

2 *Ibidem*, pp. 82-87.

3 Geront Nussbächer, *Din cronică și hrisoave: contribuții la istoria Transilvaniei*, Ed. Kriterion, București, 1987, pp. 37-40.

Nicolae TESCALA, Muzeul de Istorie Sighișoara, e-mail: nicolaetescula@yahoo.com

ale căror interese s-au încrucișat pentru comercializarea copitelor de vite. În cadrul disputei intervin forumurile locale și centrale care prin diverse dispoziții și reglementări vor face ca întregul conflict să fie tranșat în favoarea breslei cizmarilor, una dintre breslele bine reprezentate în sfatul orașului⁴.

Puterea economică crescândă va face ca acestea să devină principala forță economică și politică a populației săsești, fiecare breaslă prin starostele său ajungând să fie reprezentată în sfatul orașului. Unele dintre bresle ajung să le domine pe celelalte datorită bogățiilor acumulate, din rândul lor fiind aleși consilieri, primari și emisari diplomatici care vor acționa în numele orașului⁵.

La 1517 în primele statute orășenești se arată că doar patru bresle au dreptul de a locui în cetatea Sighișoarei și anume: curelarii, aurarii, lăcătușii și croitorii. După cum arăta Richard Schuller, tâmplarii reprezentau o breaslă importantă, doavadă fiind numele unei străzi din cetate⁶.

Cea mai numeroasă breaslă va fi cea a țesătorilor care număra la 1852 aproape 500 de membrii, dar și cea mai săracă și mai vulnerabilă în fața concurenței din partea manufacturilor textile.

La 1846, în Sighișoara existau în jur de 1159 meșteșugari și comercianți în frunte cu țesătorii care aveau 164 meșteri, 133 calfe și 54 de ucenici, urmații de cizmari cu 125 de meșteri, tăbăcarii cu 58 pălărierii și cojocarii cu 38 de meșteri și tâmplarii cu 30 de meșteri, la 1854 avem în total 682 de meșteri și la 1883 doar 493 de meșteri din care 125 au renunțat la meseria lor⁷.

În 1872 prin „Legea pentru libertatea meserilor” a însemnat sfârșitul breslelor din Ardeal, ele fiind înlocuite de noi forme de organizare cum ar fi aşa numitele „tovărășii de meșteșugari”, iar mai apoi de corporațiile de meșteșugari cum a fost cea a argăsitorilor sighișoreni care avea un statut și număra 23 de membrii⁸.

Deși desființate, tradiția lor se va păstra de către aceste asociații de meseriași care vor moșteni patrimoniul mobil al breslelor care va fi preluat de către muzeu.

Prin articolul de față nu e propunem să facem o prezentare exhaustivă a breslelor sighișorene și a evoluției lor, ci dorim să menționăm o parte a patrimoniului lor fizic, dar în același timp și simbolic. Este vorba de meșteșugul turnării clopotelor, apropiat de cel al armurăritului.

În unele orașe ardelene printre care se numără și Sighișoara, în secolul al XIV-lea meșteșugul armurăritului cunoaște o tot mai pronunțată dezvoltare. Din rândul acestora se vor desprinde turnătorii de clopote. Arămarii sunt indirect menționați prin cererea de angajare a calfei de turnător Noa din Sighișoara pentru a putea fi angajat la Bistrița și apoi prin interdicția de import a produselor din cupru în 1580.⁹

Armurierii sunt strânși legați de ceea ce înseamnă tehnica de luptă. Deși crește cu timpul rolul armelor de foc, săbiile, scuturile, zalele, platoșele, continuă să joace un rol important. Dispunând de un important sistem defensiv, Sighișoara nu are din păcate menționată documentar existența unei bresle a armurierilor. Importanța tot mai crescândă a armelor de foc va determina perfecționarea procedeelor de turnare a aramei, cositorului, a bronzului, astfel că această tehnică se va aplica și la turnatul clopotelor, primii meșteri turnători de clopote vor fi atestați la 1430.¹⁰

Primii doi meșteri atestați documentar au fost Joannes de Segisvár la 1430 urmat de Johannes Weissenburger la 1650¹¹. Începând cu acest an și până în anul 1935 se poate atesta documentar o continuitate a acestui meșteșug la Sighișoara. Practic în acest interval cronologic au activat un număr de 15 tunători de clopote.¹²

4 Carol Diff, Julius Holitzer, *Meșteșuguri și bresle*, mss. –Biblioteca Muzeului de Istorie Sighișoara, p. 8.

5 Ibidem, p. 7.

6 Richard Schuller, *Alt Schässburg*, Schässburg, 1906, p 20.

7 Carol Diff, Julius Holitzer, *op.cit.*, p. 8; Adolf Hohr, „Aus der Vergangenheit der Ehrsam Schässburger Leinweberzunft”, în *Schässburger Zeitung*, nr. 8/1901, p. 29.

8 *Schässburg. Bild einer siebenburgischen Stadt*, Herausgegeben Heinz Brandsch, Heinz Heltmann und Walter Lingner, Rautenburg Verlag, 1998, p. 352.

9 Geront Nussbächer, *Documente privind meșteșugurile din Sighișoara*, Catalog de documente, Ed. Aldus, Brașov, 1998, p. 5.

10 Geront Nussbächer, *Din cronică și hrisoave ...*, p. 70.

11 Patay Pál, *Corpus campanarum antiquarum Hungariae. Magyarország régi harangjai és harangtöi 1711 előtt*, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest, 1989, p. 109.

12 Adriana Antili, Marton László, „Breasa clopotarilor din Sighișoara. Studiu de caz: Instrument de determinare a tonalității clopotelor aflat în patrimonial Muzeului de Istorie Sighișoara”, în *Alt-Schaessburg*, 2, 2009, p. 195.

Dacă ar fi să facem o listă a meșterilor cunoscuți în această lungă perioadă, am avea următoarea listă:¹³

1. JOHANNES WEISSENBURGER	1650
2. MARTIN HAN	1660
3. ANDREAS FILKENIUS	1670-1678
4. JOHANNES KERZ (KERTSCH, KERTS)	1693-1704
5. JOSEPHUS VEST	1744-1763
6. MICHAEL THALMANN	1775-1802
7. STEPHANUS WOLF	1783
8. JOHANNES BAUMGARTNER	1785-1855
9. JOHANNES GROSZ	1804
10. MICHAEL MANCHEN I	1823-1857
11. DANIEL GOTSCHLING	1829
12. FRIEDIRCH GOTSCHLING	1819-1875
13. MICHAEL MANCHEN II	1838-1916
14. SCHIEB-KAUNTZ atelier de turnat clopote	1921-1935

În cadrul colecției muzeale dedicate breslelor sighișorene existentă în cadrul Muzeului de Istorie Sighișoara am identificat două obiecte, care dincolo de specificul meseriei de turnător de clopote arată măiestria tehnică și artistică a acestor meșteșugari. Este vorba de un sfeșnic cu clopoțel având nr. de inv. 1276 și de un clopot din bronz alb cu nr. de inv. 1717.

Sfeșnicul cu clopoțel are o înălțime de 30 cm și o lățime de 22 de cm, fiind realizat din bronz. Are două brațe în care sunt montate două suporturi pentru lumânări. Corpul este realizat din mai multe registre circulare, ceea ce demonstrează influența artei baroce. Pe corpul de susținere a celor două brațe sunt niște incizii ce imită un decor floral. Suportul sfeșnicului reprezintă practic un clopot. Pe acest suport este incizat o inscripție: STEPANI SCHIFTER 1651, care menționează numele comanditarului. Posibil să fie un obiect care să aibă un rol cultic.

Cea de a doua piesă este un clopot de mici dimensiuni, cu un diametru de doar 25 de cm și o înălțime de 11 cm. Clopotul este realizat din bronz alb și pe exterior prezintă un decor floral în relief și o inscripție: MICHAEL BAUMGAERTNER ANNO 1784. Clopotul îi lipsește limba din interior. După Julius Misselbacher, cel care a realizat fișă de evidență în 1958, acest clopot este posibil să fi fost folosit fie la mecanismul ceasornicului din Biserica Spitalului demolată în 1877, fie să fi avut un uz școlar la Gimnaziul Evangelic existent pe colina cetății medievale.

Din analiza celor două piese, observăm, după cum arătam mai sus, gradul înalt de măiestrie artistică la care au ajuns meșterii sighișoreni. De asemenea, avem de a face cu o piesă comandată special, unde nu cunoaștem numele meșterului, dar pe de altă parte avem numele comanditarului. Cea de a doua piesă, având un rol practic, meșterul a ținut să își prezinte pentru posteritate numele și lucrarea realizată.

Nu în ultimul rând prezența acestor obiecte demonstrează încă o dată locul fruntaș ocupat de urbea de pe Târnava Mare în economia Transilvaniei. Prin formă și conținut produsele meșteșugarilor breslași sighișoreni se găsesc la același nivel cu a omologilor lor din celelalte orașe ardeleni, precum și cu cele ale de la nivel european.

13 Pe această cale mulțumim domnului Marton Lászlo din Gheorgheni, jud. Harghita pentru prețioasele informații oferite.

**De la meșteșug la artă. Două obiecte ale breslei
turnătorilor de clopote în colecția Muzeului de Istorie Sighișoara**
(Rezumat)

Istoria Sighișoarei este strâns legată de cea a breslelor. În secolul al XIV-lea la 1376, se menționează primele statutele breslelor din patru orașe ale Transilvaniei, inclusiv în Sighișoara. Una dintre bresle reprezentate în colecțiile Muzeului de Istorie Sighișoara, este cea a turnătorilor de clopote. Aceasta este menționată documentar încă din anul 1430.

În cadrul colecției muzeului, am identificat două piese: un suport lumânare cu clopot (1651) și un mic clopot din anul 1784.

**Vom Handwerk zur Kunst. Zwei Gegenstände des Glockengießerzunft
in der Sammlung des Geschichtemuseums von Schäßburg.
(Zusammenfassung)**

Die Geschichte Schäßburgs ist mit jener der Handwerkerzünfte eng verbunden. In dem vierzehnten Jahrhundert, um 1376, werden erste Statuten von Zünften in vier Städten Siebenbürgens, darunter auch in Schäßburg erwähnt. Eine der in den Sammlungen des Schäßburger Museums für Geschichte vertretenen Zünfte, ist auch jene der Glockengießer. Diese wurde 1430 erstmalig urkundlich erwähnt.

Innerhalb der Museumssammlung identifizierten wir zwei Objekte: ein Kerzenhalter mit Glocke (1651) und eine kleine Glocke aus dem Jahr 1784.

Sfesnic cu clopotel nr. inv. 1276

Clopot nr. inv. 1717